

Botos Katalin:

Esther Duflo: „Életem a munkám”. A szegénység és a közgazdaságtan

Többször utaltam már rá, hogy a modern közgazdaságtudomány valójában kevésbé felel meg a nevének. Sokkal inkább a magán-gazdálkodásról szól, mint a köz-gazdálkodásról.

Vannak azért az utóbbinak is kiemelkedő művelői. Jelen könyvben is utalok Eleanor Ostromra, aki a helyi közösségek fontos szerepére irányította a figyelmet. A téma leghíresebb szakértője az indiai-amerikai közgazdász, Amartya Sen, aki meglehetősen idős korában kapott Nobel díjat kutatásaiért. (Mások, akik a „money-making” szakértői, sokkal fiatalabban eljutottak e magas elismerésre...)

Ebben a fejezetben azonban egy olyan hölgyről lesz szó, aki középkorúként, nem túl régen, 2019-ben kapott (megosztott) Nobel-díjat; de valójában már fiatal korában is a szegénység problémájával foglalkozott.

Esther Duflo 1972-ben, Párizsban született. Szülei értelmiségiek voltak, apja matematika professzor, édesanyja gyermekorvos. Anyja gyakran vállalt önkéntes munkát civil szervezetekben. Általános iskolába egy külvárosi kerületben járt, de a gimnáziumot már a neves IV. Henrik Gimnáziumban, a belvárosban végezte. Egyetemre az École Normale Supérieure-re iratkozott be, történelem és közgazdaságtan szakra járt. Eredetileg történésznek készült, de egy karizmatikus professzor, Daniel Cohen a közgazdaság felé irányította érdeklődését. 1993-94-ben orosz tudása alapján Moszkvában dolgozott, francia-tanárként. Itt készítette el MA záró dolgozatát, történelemből. Az Orosz Központi Bankban is dolgozott asszisztensként. Mi több, ebben az időben Jeffrey Sachs volt az orosz gazdasági minisztérium tanácsadója, és Esther őmellette is dolgozott. A mozgalmas időszak rádöbbenette, hogy a közgazdasági szakértelem milyen fontos; s hogy a tudományos tevékenység mellett szerepet lehet vállalni a valóság megváltoztatásában is... Visszatérve Párizsba, az École Normale-on megszerezte a történészi mesterfokozatot, majd a DELTA nevű Párizsi Gazdasági Főiskolán, közgazdaságból is. Még Moszkvában találkozott Thomas Pikettyvel, a jeles francia közgazdással is, aki arra bátorította, hogy Amerikában szerezzen PHD fokozatot. Fejlődés-gazdaságtan témakörben valóban felvételt nyert a MIT-re, ahol tanárai voltak Abhijit Banerjee és Michael Kremer. (Nem mások ők, mint akikkel

később közösen Duflo a Nobel díjat kapta.) Sok kiváló közgazdász végzett ebben az évfolyamban; például az Európai Közgazdasági Társaság későbbi elnöke, Eliana La Ferrara is.

Banerjee később feleségül vette tehetséges tanítványát.

PHD-disszertációjának témája egy indonéz kutatási programon alapult, amely azt igazolta, hogy az oktatás kiterjesztése *egyértelműen javítja* a későbbi kereseti lehetőségeket. Mondhatjuk, ez szinte magától értetődő; mégis, fontos, hogy a gazdaságpolitika számára tudományosan, tényszerűen kimutatható legyen... Ne pusztá ráfordításnak, államháztartási kiadásnak véljék a gazdaságpolitikusok az oktatás fejlesztését, hanem gyümölcsöt hozó befektetésnek...

2001-2002 között Esther Duflo vendégoktatói állást kapott a szintén nagynevű amerikai egyetemen, a Princetnonon. Visszatérve azonban az MIT-re, felvételt nyert a MIT egyik fakultására, mint annak legfiatalabb tagja... Ilyen fiatal munkatárs véglegesített alkalmazására nem volt még példa az egyetemen... De hát „lecsapott” rá a MIT, mert 2003-ban egyidejűleg két másik helyről, a Princetontól, és a Yale egyetemtől is kapott professzori állásajánlatot. Ekkor a MIT is megajánlotta neki a professzori kinevezést.

Megalakult az egyetemen a Poverty Action Lab (PAL). Egy intézet, amely a szegénység elleni küzdelem kutatását tűzte célul. Összehasonlító empirikus vizsgálatok alapján tesztelte bizonyos intézkedések gazdasági hatását... Ilyen gyakorlati alapon való kutatás azonban nem két fillér! Komoly támogatást kellett szerezni hozzá.

A PAL-t kezdetben Kramer felesége vezette, de Duflo kezdetektől társ-alapító volt, és társ-igazgató az intézményben. Tagja a J-PAL végrehajtó bizottságának („Executive Committee”) és tudományos igazgatója („Scientific Director”) a J-PAL Dél-Ázsiai irodájának. Ő egyébként a MIT egyetemen az un. „Abdul Latif Jameel Professor of Poverty Alleviation and Development Economics” (Tudni kell, hogy az amerikai egyetemeken így neveznek el kinevezéseket, pozíciókat.)

Ez az állás is az adományozó nevét viseli. Nagy valószínűséggel, a támogatás megszerzéséért kapta meg ezt a státust. 2005-ben ugyanis a PAL-intézet nagy összeget kapott *Latif Jameel* arab milliárdostól, aki nevezetes jótékony célú adományairól is. Ezért a neve az intézetnek J-PAL

Érdemes is néhány szó erejéig kitérni ennek a filantrópnek az életére.

Mohammed Abdul Latif Jameel a nevezetes Jameel család tagja. Az MIT-n végzett, mérnöki szakon, de autóiipari mérnöki tanulmányokat folytatott Japánban is. A hatalmas családi vállalkozás elnöke és vezérigazgatója lett. Nevéhez fűződik a Toyota járművek szaúdi forgalmazásának bevezetése, valamint a csoport kiterjesztése a Közel-Keleten, az Egyesült Királyságban, Közép-Ázsiában és Kínában, ahol ez a cég a legjelentősebb Toyota-kereskedő.

Latif Jameel egyben a „Community Jameel” független filantróp nemzetközi szervezet alapítója és elnöke is, amely kiterjedt oktatási háttérrel rendelkezik. Ez valójában a Jameel vállalkozások „jótékonyági ága”; amely a MIT kutatások mellett világszerte számos más- vízügyi, élelmezési és oktatási - projektet is támogatott.

Mindenesetre, ezzel a segítséggel Dufloék sikeres gyakorlati, empirikus vizsgálatokat végeztek. Amivel bizonyították, hogy például az oktatás kiterjesztése valóban kimutatható anyagi előnyöket hozott magával egy-egy fejlődő ország számára.

Indiában 2007-ben, Chennában létrehozták első J-PAL regionális irodájukat, a Pénzügyi és Menedzsment Kutatások Intézeténél. Továbbiakat alapítottak a Chilei Katolikus Egyetemen, a Párizsi Közgazdasági Főiskolán, Fokváros Egyetemén, a Kairói Amerikai Egyetemen, és Indonézia Egyetemén. 2024-ben már a világ 97 egyetemén 900 munkatárs, köztük számos fejlődéstani kutató tartozik a J-PAL-hoz, akik közül a legkiválóbbak az intézmény igazgató-tanácsának tagjai.

A kutató hármast, Duflo, Banerjeet és Kremert 2019-ben jelölték a Nobel díjra, „a globális szegénység elleni küzdelem” terén elért eredményeikért. Esther Duflo volt (akkor) a legfiatalabb a Nobel- díjasok között, és a második nő, (Ostrom után) aki megkapta ezt a díjat. Előtte is kapott Duflo több magas elismerést; s mint látni fogjuk, utána is egyre nő megbecsültsége a világban. Esther Duflo ugyanis, az egyetemi oktatómunkán kívül számos más, fontos kutatóintézménynek is tagja. Így a NBER kutatója, a BREAD vezetőségének tagja, a CERP fejlődésgazdaságtani programjának igazgatója, és a College de France szegénységkutató csoportjának vezetője. 2023-ban a College de France Szegénységkutató és Közpolitika tanszékének vezetője lett, 2024-ben pedig a Paris School of Economics - egykori alma matere - választotta meg, első emberének, elnökének

Mondhatni tehát, hogy szinte a legjelentősebb fejlődésgazdaságtani kutatóhelyek mindegyikében szerepe volt - és van. Hogy e tagságok jelentőségét lássuk, nézzük meg, milyen intézményekről is van szó:

Az *NBER* az amerikai Nemzeti Gazdaságkutató Irodát (National Bureau of Economic Research) jelenti. Ez egy amerikai nonprofit szervezet, mely már az 1920-as évek óta makrogazdasági kutatásokat végez. Nagy szerepe volt Roosevelt programjainak elméleti megalapozásában. Azóta is rengeteg Nobel-díjas munkatársa volt, sok közgazdász-tudóst „adott” a világnak... Rang ott munkatársnak lenni.

A *CERP*, a Centre for Economic Policy Research, 1983-ban alakult meg, mint független összeurópai kutatóintézet. A szervezet közgazdasági elméleti kutatások alapján ad tanácsot a politikának, a magánszektornak és a civil társadalom szereplőinek.

A *BREAD*, Bureau for Research and Economic Analysis of Development bő két évtizede, 2002-ben jött létre Amerikában, kifejezetten a fejlődésgazdaságtani kutatások támogatására – ebben mind a három 2019-es Nobel díjas tag.

Valóban a szakma vezető kutatóintézményei tehát, ahol Duflo szerepet vállal. Ester Duflo nemcsak a tudományos életben aktív, de gyakorlati kormánytanácsadó is. Amerikában Obama elnök idején tagja volt a Globális Fejlődés Tanácsának, amelyet a jól ismert közgazdász, Mohamed El-Erian vezetett. 2024-ben pedig az indiai kormány számára vállalt szakértői támogatást.

Kutatási spektruma széles: egészségügy, oktatás, a pénzügyi kirekesztés elkerülése, a politikai gazdaságtan, a gender-kérdés, a háztartás-gazdaságtan... Egyszerű tételeket állít, de tényekkel tudja azokat alátámasztani, összehasonlító empirikus vizsgálatok alapján. Például, hogy a *megfelelő szinten* nyújtott oktatási segítség a diákoknak sokkal hatékonyabb, mint pusztán a tankönyvek rendelkezésre bocsátása... Hiába vannak hosszabb ideig iskolában a gyerekek, ha az oktatás színvonala alacsony... Mérték az egyik városban, hogy a matematikai kérdésekre minden ötödik tudott csak helyes választ adni azok közül is, akik jó közepes minőséggel zárták le a tanulmányokat. (Kicsit humorosan mondhatjuk, hogy igazából nem lehet repülőgép-szerelő valaki, aki csak minden ötödik matematikai feladatot tud megoldani... Vagyis modern termeléshez ilyen alacsony színvonalon átengedett diákokból sohase lesz alkalmas munkaerő...) Vagy olyasmit igazoltak, hogy ha a nagymama-korúak kapnak nyugdíjat, a *lányunokák* test-tömeg indexe lényegesen javul, ahhoz képest, mint ha csak a nagypapák kapnak nyugdíjat... Az asszonyok háztartási

költség-beosztása sokkal hatékonyabb, mint ha a másik nem szerepe döntene... (Őszintén szólva, mindig meglep, hogy ezeket a tételeket empirikus kutatásokkal igazolni szükséges, hiszen annyira magától értetődőek.) Érdekes tény, hogy a negatív eredmény is eredmény. Amikor a mikrohitelket elemezte, azt állapította meg, hogy a mikro -finanszírozás nem igazán eredményezett fogyasztás növekedést. Mondani se kell, hogy az adott üzleti szektor ezt az eredményt nem fogadta nagy örömmel... Ennek ellenére Duflo korrekten a negatív eredményeket is közzé teszi.

2011-ben publikálta férjével közös munkáját, a „Poor Economics” c könyvet. A könyv egyik akkori méltatója így írt: „A szegény közgazdaságtan nagyon is gazdag közgazdaságtan...” Azon alapul, hogy valójában hogyan is élnek a szegény emberek. Azok, akiknek egy dollár se jut a napi megélhetésre... Rámutat, hogy a szegények mit és hol képesek elérni, és milyen okokból szükséges és érdemes ehhez nekik egy kis segítséget adni.

Ilyen kérdéseket tesznek fel a vizsgálatok során: Miért vesznek fel a szegények kölcsönt, hogy közben megtakarításuk legyen? Miért nem vállalják az életmentő ingyenes oltásokat, és miért fizetnek adott esetben a nem feltétlenül szükséges gyógyszerekért? Miért költik az egyik indiai államban a legszegényebbek élelemre szánt pénzük 7%-át édességre? Vajon, a sok gyermek valóban szegénnyé teszi-e az embereket?

Nem lehet a szegénységet felszámolni, mondják, anélkül, hogy megértenénk a szegény emberek mindennapi döntéseinek motivációit.

Sajnos, a sok értékes kutatást nekem nem volt módomban részletesen tanulmányozni, az összefoglaló értékelésekre alapoztam ezt a tanulmányt. Lehet, hogy a részletesebb anyagok eloszlatták volna abbeli homályos érzésemet, hogy ezekre a kérdésekre logikai, lélektani alapokon is lehet választ kapni, költséges felmérések nélkül... Mert ugyan tényleg, miért költik az élelmiszerre szánt pénz nagy részét édességre a szegény emberek?... Hát azért, hogy legyen legalább *valami* örömeztük...Mellesleg, a gyerekeknek különösen szükségük van a gyors energia-bevitelre, a fejlődésükhöz... Mint ahogy az is világos, hogy nem a rendelkezésre bocsátott tankönyv, hanem a koruknak megfelelő szinten történő foglalkozás teszi eredményesebbé az oktatást. Persze, mindig könnyebb anyagi eszközöket adni; azok valakinek jövedelmező termelést jelentettek, hiszen az adományozók megveszik a termelőktől; de a szolgáltatás, az emberi odafordulás a gyermekekhez, elkerülhetetlenül áldozattal járó, személyes feladat...

Mindenesetre, 2011-es, férjével közös könyvük, a „Poor Economics”, nagy sikert aratott, ahogyan a 2019-ben megjelent másik közös munkájuk is, a „Jó gazdaságtan nehéz időkben”.

A közelmúltban készült vele egy interjú. Ebben sok érdekes kérdésre választ adott, többek között arra is, milyen tapasztalata volt nőként befutni a pályáját. Valóban jelentett nehézségeket, mondta. a nőkkel szembeni ellenérzés sokszor megtapasztalható volt. Olyan apróságokban is, hogy az egyetemi szemináriumokon sokkal többször szakítják félbe a nők mondanivalóját, mint a férfiakét. De az is mérhető, hogy a ranglétrán való előbbre jutásban fokozatosan „vesznek el” a női jelöltek. Minél magasabb pozícióról van szó, annál inkább... Szerencsére, neki ez nem jelentett akadályt.

Hát valóban: sikerült a szakmai és a kifejezetten női hivatást is, az élet továbbadását együttesen megvalósítania. Két gyermekük van férjével.

Válaszolt az általa alkalmazott módszertanra vonatkozó kérdésekre is. Elmondta, hogy ezt a módszert más tudományágakban is gyakran alkalmazzák. A közgazdaságtanban voltak kísérletek a 1970-es években, de aztán abbamaradtak, talán mert túl nehéznek és költségesnek ítélték meg. Pedig szerinte nem is kerül olyan sokba, mint emlegetik.

Nagyon fontos a módszertanban a hálózati együttműködés. Ők gyakran a támogatásba kapott összeget nem is saját kutatásra fordítják, hanem a hálózat építésére. Így, a J-PAL létrehozásával, tudják segíteni azokat, akik valahol hasonló kísérletet szeretnének csinálni.

Kifejtette: a közgazdasági Nobel díj leginkább a megállapítások által kiváltott gyakorlati hatásokat honorálja. Ezért nem annyira az akadémiai folyóiratokban való publikáció, hanem a való életben, a gazdaságban kifejtett hatás a fontos. Ezt pedig a tételeink által kiváltott *mozgalom* képes eredményezni. Ezért építettek ők is hálózatot, s aztán az egyes egységekre bízta, mit kutatnak... Azt, ami ott fontos. Hogy Togóban mi a fontos, azt Togóban lehet tudni. Ezért Duflo maga is sokat utazik a világban. A terepen kell lenni... És meg kell találni a megfelelő módszereket egy-egy feltárt probléma megoldására. Indiában például volt egy térség, egy megye, ahol nagyon alacsony volt a gyerekek kötelező beoltása. Mozgó laborokkal az 5%-os szintet 17%-ra lehetett emelni. Még magasabb százalékarány volt elérhető, amikor fontos létszükségleti cikkekkel (lencsével például, vagy edénykészlet-prémiummal) honorálták a

szülőket. Ezzel 37%-ra lehetett emelni az oltottsági szintet. Ilyen ösztönzéseket mindenütt meg lehet oldani... Gyakorlatias ösztökélések többet eredményeznek a való életben, mint pusztán egy okos cikk a szakfolyóiratokban. Mindez türelmes, szisztematikus munkát kíván. Ilyen volt például, amikor a legfiatalabbak matematikai oktatását célzó programon dolgoztak. Először csak a Science folyóiratban megjelent cikkel kezdték, aztán megpróbálták hétköznapi iskolákban az ott tanító tanárok segítségével, többször megismételni. A jó eredmények alapján kellett egy megfelelő politikai kapcsolatot szerezni, amit Indiában például, sikerült találniuk. Akkor bemutatták, hogy az állami adminisztráció milyen pozitív szerepet tölthet be a folyamatban. S ily módon, abban a hatalmas országban, gyermekek millióit sikerült elérniük...

A Nobel díj segítség, mert számos ajtót kinyit... Most, hogy az USA-ban visszafogták a fejlődő országoknak nyújtott támogatásokat (USAID), az üzleti élet „nagyjaitól”, a sokmilliárdos technológiai-cégektől próbálnak pénzt „kalapozni”.

Esther Duflo azzal zárta a vele készült interjút, hogy most is az a célja, amit fiatal korában maga elé tűzött: *Jobbá tenni az életet a Földön...* Ezért küzd; nem könnyen egyensúlyozva család és hivatás között... Nehéz feladat. De boldogan csinálja. Mint mondta az interjú végén, „**nekem a munkám az életem...**”.

Ennél találóbb zárszót nem is kereshetnénk e rövid életrajz zárására sem...

Csongrád, 2025 november.